

a.mf., "Silâhdâr Mehmed Ağa", *TA*, XXIX, 29; Karatay, *Türkçe Yazmalar*, I, 282-283; Babinger (Üçok), s. 277-278; Nihad Sâmî Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul 1983, II, 786; Abdülkadir Özcan, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Tezleri*, İstanbul 1984, s. 193; Hatice Aynur – Hakan T. Karateke, *III. Ahmed Devri İstanbul Çeşmeleri (1703-1730)*, İstanbul 1995, s. 166-167; Orhan F. Köprülü, "Râşid Tarihi'nin Kaynaklarından Biri: Silâhdâr'ın Nusretnâme'si", *TTK Belleten*, XI/43 (1947), s. 473-487; Semavi Ejyice, "Bir Tarihiçi ve Tarihe Mal Edilmeyen Hatırası", *İstanbul Sanat ve Edebiyat Dergisi*, II/2, İstanbul 1955, s. 7-13; İbrahim Artuk, "Silâhdâr Fındıklılı Mehmed Ağa", *TD*, XXVII (1973), s. 123-132; Vahid Çabuk, "Nusretnâme'nin Kaynaklarından Târih-i Seferü'l-Basra", *TED*, sy. 15 (1997), s. 323 vd.; Christine Woodhead, "Silâhdâr Fındıklılı", *EP* (Fr.), IX, 633-634.

ABDÜLKADİR ÖZCAN

SİLÂHDAR SÜLEYMAN AĞA CAMİİ ve SEBİLKÜTTÂBİ

Kahire'de Memlük
ve Osmanlı mimari üsluplarını
birleştiren bir külliye.

Fâtımî dönemi Kahire'sinin ana caddesi durumundaki Muiz-Lidînillah caddesinde yer alan cami ve sebilküttâbdan oluşan bu küçük külliye Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın emirlerinden Silâhdâr Süleyman Ağa tarafından yaptırılmıştır. Güneydoğu cephesindeki taçkapısı üzerinde bulunan dört satırlık Osmanlıca kitâbesine göre cami, 1837-1839 yılları arasında inşa edilmiştir. Kral Fârûk zamanında da (1936-1952) yapının içinde ve avlu kemerleriyle kubbelelerinde birtakım onarımlar gerçekleştirilmiştir. Sebilküttâb ise cephesi üzerinde dönemin önde gelen şairlerinden Zihnezâde'ye ait on satırlık Türkçe kitâbesine göre 1253'te (1837) tamamlanmıştır.

Düzgün kesme taştan fevkanî tarzda inşa edilen caminin Muiz-Lidînillah caddesine bakan güneydoğu cephesi iki katlı olup alt katında doğu uçta "L" şeklindeki dehlize açılan düz atkı taşlı taçkapı yer almaktadır. Bunun solunda iki dükkânla küttâba götüren basık kemerli bir kapı mevcuttur. Üst katında demir parmaklıkları beş dikdörtgen pencerenin yer aldığı cephe dikdörtgen, üçgen ve baklava dilimli motifli büyük bir ahşap saçakla son bulmaktadır. Avluya ait bir kapı ile onun üzerinde üç oval pencerenin açıldığı kuzeybatıdaki cephe oldukça sağır bırakılmıştır. Yapının güneybatısında sebilküttâb, kuzeydoğusunda ise ev vb. başka yapılar mevcuttur.

15,02 × 14,34 m. ölçülerinde yaklaşık kare planlı iç mekân, ikişer mermer sütuna

dayanan üçer yuvarlak kemerli iki dizi ile üç nefe bölünmüş olup nefler mihraba paralel bir düzenleme göstermektedir. Bu bakımdan erken İslâm döneminde inşa edilen Amr b. Âs Camii'nden (642) itibaren Mısır'da çeşitli dönemlerde sevilerek uygulanan mihraba paralel nefli birçok cami ile yakın benzerlik içerisinde. Silâhdâr Süleyman Ağa Camii, bu plan şemasının Osmanlı dönemi Kahire cami mimarisinde benimsenerek anıtsal biçimde uygulandığını gösteren önemli örneklerden biri durumundadır. Harimi kuşatan beden duvarlarında açılan pencerelerle aydınlatılan caminin zemini mermerle kaplanırken üzeri koyu sarı renkli bitkisel kuşaklarla süslü ahşap tavanla örtülmüştür.

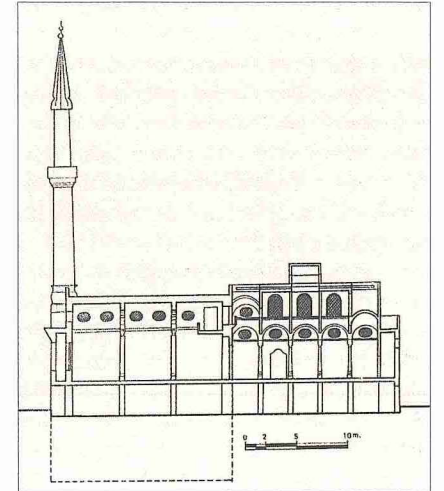
Güneydoğu duvarının ortasındaki mihrap mermerdendir. 1,04 m. genişliğinde ve 0,40 m. derinliğindeki niş yuvarlak kemerlidir. Rokoko tarzında iri bitkisel yaprak şeklindeki taç kısmını sütunçe yerine pilastır biçiminde hafif yüzeyden taşkın çıkıntılar taşımaktadır. Koyu sarı renkli boyamalara sahip mihrap en dıştan üzerinde baklava dilimli motifleri bulunan pilastırlarla sınırlanmıştır. Mihrabın sağındaki minber ahşaptan olup sade yapısı, alemli küçük bir kubbe ile örtülü köşk biçimindeki giriş kısmı ve sivri külâhli köşküyle ilgi çekicidir. Müezzîn mahfilî harim girişinin üzerindedir ve duvar boyunca uzanmaktadır. Ahşap korkuluklu ve tavan altında renkli baklava dilimli süslemelere sahip olan mahfile duvar içindeki bir merdivenle varılır. Güneydoğudaki cephenin güney ucunda yer alan minareye yine duvar içindeki bir merdivenle ulaşılmaktadır. Üst üste bindirilmiş silmelerle geçilen gövde silindirdir. Taş korkuluklu tek şerefesi de silmeler üzerine oturmaktadır. Silindirik petek kurşun kaplı ve oldukça yüksek bir külâhla nihayetlenmektedir.

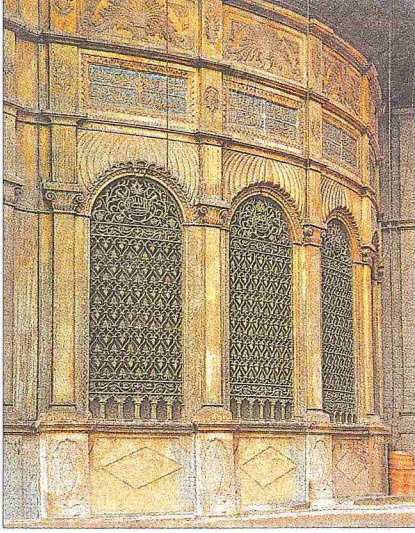
15,30 × 15,45 m. ölçülerinde yaklaşık kare planlı avlunun dört tarafını on iki mermer sütuna oturan on iki yuvarlak kemerli revak kuşatmaktadır. Bir seki gibi avlu zemininden bir basamak yükseltilmiş olan revaklar on beş adet küçük kubbeye örtülmüştür. Orta kısmının üzerini de ortasında kare şeklinde bir havalandırma bulunan bir ahşap tavan kapatmaktadır. Havalandırmanın yerleştirildiği altlık bölümünde dört yönlü pencereler açılmıştır. Ayrıca her bir revak gözü birer oval pencereye sahiptir. Başşehir tarzı plan şemasına sahip olmayıp kubbeli-revaklı avlu içeren tek Osmanlı devri Kahire camisi bu yapıdır. Avlusu sebebiyle Kahire'deki diğer Osmanlı yapıları olan Süleyman Paşa, Safiye Sultan

ve Mehmed Ali Paşa camileriyle paralellik göstermektedir. Mermer döşemeli avlunun güneybatı kenarındaki kaş kemerli kapıdan on altı basamaklı bir merdivenle tuvaletlere inilmektedir. Dört mermer sütuna oturan bir ahşap tavanla bir kısmı kapatılmış olan mekânın güneybatısında iki, kuzeybatısında beş tuvalet hücresiyle güneydoğusunda abdest muslukları vardır.

Caminin güneybatı tarafında bulunan ve günümüzde Eğitim Bakanlığı'nın deposu olarak kullanılan sebilküttâb alttaki sarıncıla üstteki sebil ve ona bitişik mektepten meydana gelmektedir. Güneybatı ve kuzeybatı cephelerinde Silâhdâr sokağına açılan pencereleri olan sebilküttâbın güneydoğu cephesi caminin ana cephesiyle uyumlu biçimdedir. Tamamen mermerle kaplanan cephenin önünde iki taraflı ve dört basamaklı bir merdiven vardır. Güney uçtaki mermer çeşme dalgalı ve kademeli kemerli bir nişten ibaret olup iki muslukludur. Üzerinde bir gırlant motifli içerisinde âyet yazılmış olan daire biçimindeki bir saksıdan çıkan bir çiçek süslemesine yer verilmiştir. Bunlar dilimli yuvarlak kemer içerisine alınmıştır. İki yandan da akant başlıklı mermer sütunlarla sınırlanmıştır. Buna bitişik sebil cephesi yarım yuvarlak biçimde taşma yapmaktadır. Akant başlıklı sütunlara oturan dilimli yuvarlak kemerli dört açıklıkla hareketli bir görünüm sergilemektedir. Açıklıklar bitki yapılarının ters ve düz birleştirilmesiyle meydana getirilen ve üzerinde "Akar Mâşallah" yazısını taşıyan bronz parmak-

Silâhdâr Süleyman Ağa Camii'nin güneydoğu cephesinin kesiti

Silâhdar Süleyman Ağa Sebili – Kahire / Mısır

yuvarlak kemerlere oturan, on iki kubbeyle örtülü on iki bölümden oluşmakta ve kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda uzanan dikdörtgen bir plan göstermektedir. Şu anda depo olarak kullanılan sarnıcın duvarları sıvalıdır.

BİBLİYOGRAFYA :

Ali Paşa Mübârek, *el-Hıttâtu't-Tevfîkiyye*, Kahire 1983-86, III, 131-134; V, 41-42; Suâd Mâhir Muhammed, *Mesâcidü Mısır ve evliyâ'ühe's-Şâlihîn*, Kahire 1404/1983, V, 311; Ebû'l-Hamd Mahmûd Fergali, *ed-Delîlü'l-mücezz li-ehemmi'l-âşâri'l-İslâmiyye ve'l-Kıbtîyye fi'l-Kâhire*, Kahire 1411/1991, s. 219-221; C. Williams, *Islamic Monuments in Cairo*, Cairo 1993, s. 202; Hasan Abdülvehhâb, *Târîhu'l-mesâcidi'l-eşeriyye fi'l-Kâhire*, Kahire 1993, I, 360-362; D. Behrens-Abouseif, *Islamic Architecture in Cairo*, Cairo 1996, s. 167-168; Ahmet Ali Bayhan, *Mısır'da Osmanlı Devri Mimarisi* (doktora tezi, 1997), Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 123-125, 329-331; Mehmet Akkuş, "Kahire'deki Osmanlı Dönemi Eserlerinde Türkçe Manzum Kitâbeler", *VD*, sy. 22 (1991), s. 387, 394.

AHMET ALİ BAYHAN

lıklarla kapatılmıştır. Altlarında da kâse koymak için birer mermer tablası mevcuttur. Aralardaki sütunlar pilastır şeklinde saçağa kadar devam ettirilerek kitâbeliklerle rokoko tarzında geniş yapraklı bitki desenli bölümler oluşturulmuş, pilastırlar üzerinde vazodan çıkan çiçek ve daire içinde gülbezek motiflerine yer verilmiştir. Cephe üzerinde çeşitli motiflerin bulunduğu bir ahşap saçakla nihayetlenmektedir.

Caminin altındaki bir kapıdan "L" şeklinde bir dehlize girilmektedir. Hemen soldan da yedi basamaklı bir merdivenle kuzeybatı-güneydoğu istikametinde uzanan dikdörtgen planlı bir dehlize çıkılmaktadır. Bunun güneybatısındaki bir kapı ile her iki tarafında sebil ve küttâbın odalarının sıralandığı koridora ulaşılmaktadır. Kuzey, batı ve doğu köşelerinde yer alan farklı ölçülerdeki dikdörtgen planlı odalar mektebe ait olup duvarlarında dolap nişi ve pencere açıklıklarına yer verilmiştir. Güney köşesindeki dikdörtgen planlı oda ise sebilidir. Yarım yuvarlak biçimde dışarı taşırılmış olan güneydoğu cephesinde dört yuvarlak kemerli açıklık ve onların önünde birer mermer havuz mevcuttur. Güney köşesinde sarnıçla bağlantı sağlayan bir delik vardır. Ahşap tavanında koyu sarı renkli konturlarla bitki desenleri işlenmiştir. Dehlizin sonundaki kapıdan sarnıca inen ve şu anda üzerine yirmi yedi basamaklı bir demir merdiven yerleştirilmiş olan taş merdivene geçilmektedir. Sarnıç düzgün kesme taştan kalın kare ayakların taşıdığı

da kendilerinden faydalandığı, çoğu muhaddis olan hocalarının 600 civarında olduğu belirtilmekte, bunlar arasında altı hanımın ismi geçmektedir (Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ'*, XXI, 8-10, 21; Safedî, VII, 352). Silefî kısa zamanda kendini yetiştirdi, on yedi yaşında iken kurduğu ders hâkasına pek çok talebe katıldı (Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ'*, XXI, 7). 493'te (1100) yaklaşık on sekiz yıl sürecek bir yolculuk için İsfahan'dan ayrıldı. Bağdat'ta Nizâmiye Medresesi'nde başta hadis olmak üzere tefsir, fıkıh, kıraat ve lugat ilimlerini tahsil etti. Ebû'l-Hattâb Nasr b. Ahmed b. Batar, Ca'fer b. Ahmed es-Serrâc, Sâbit b. Bündâr, Mü'temen b. Ahmed es-Sâcî, İbn Sivâr ve İbnü't-Tuyûrî diye bilinen Ebû'l-Hüseyn Mübârek b. Abdülcebâr'dan hadis, Ebû Mansûr Muhammed b. Ahmed el-Hayyât'tan kıraat, Muhammed b. Ahmed eş-Şâşî ve Kiyâ el-Herrâsî'den Şâfiî fikhî öğrendi. Bağdat'taki hocaları arasında sekiz hanım vardır (*a.g.e.*, XXI, 12).

497'de (1104) Bağdat'a ziyaretine gelen babasıyla birlikte hac görevini ifa etmek için Hicaz'a gitti. Burada Mekke müftüsü muhaddis Hüseyin b. Ali et-Taberî ve Medine'de Muhammed b. Mahmûd el-Kazvîni başta olmak üzere birçok âlimle görüştüktan sonra Bağdat'a döndü. 500 (1106) yılında Bağdat'tan ayrılıp önce Basra'ya, ardından Vâsıt, Nihâvend, Hemedan, Rey, Kazvin, Tüster ve Zencan gibi merkezleri dolaştı. Kuzeyde Azerbaycan'ın Derbend şehrine kadar vardı. Buradan güneye yönelerek el-Cezîre, Ahlat, Âmid (Diyarbakir), Mardin ve Nusaybin gibi şehirlerde âlimlerle görüştüktan sonra 509'da (1115) iki yıl kalacağı Dimaşk'a geldi. 511 (1117) yılında gittiği ve kısa bir süre kaldığı Sûr şehrinde İskenderiye'ye geçti. Yöneticilerinden ve ilim ehlinde gördüğü ilgi üzerine burada kalmaya karar verdi ve 515-517 (1121-1123) yılları arasında Kahire'de geçen zaman dışında hayatını İskenderiye'de geçirdi.

İskenderiye'de varlıklı bir hanımla evlenen Silefî bütün vaktini telif ve tedrisle ayırdı. Talebelerinin çoğalmasından dolayı Fâtımîler'in Sünnî vezirlerinden Âdil b. Selâ, 546'da (1151) İskenderiye'de sonradan Medresetü'l-Âdiliyye veya Medresetü's-Silefiyye adıyla meşhur olan bir medrese inşa ettirdi ve başına Silefî'yi getirdi. Silefî'nin burada okuttuğu derslere İslâm dünyasının her tarafından, hatta Endülüs ve Sicilya'dan pek çok talebe katıldı. Hanımının bütün servetini bu talebelerinin hizmetinde kullandı, ayrıca fakirlere yardımında bulundu. İsfahan'daki kitaplarını

SİLEFÎ

(السلفي)

Ebû Tâhir Sadrüddîn Ahmed
b. Muhammed b. Silefe es-Silefî
(ö. 576/1180)

Hadis âlimi.

475 (1082) yılında İsfahan'da dünyaya geldi. 470 (1077), 472, 474 ve 478'de (1085) doğduğu da zikredilmiştir. Farsça *sih* (üç) ve *leb* (dudak) kelimelerinden oluşan *silebe* (üç dudaklı) Arapça'ya *silefe* şeklinde geçmiş, bir dudağı yarık olduğu için büyük dedesi İbrâhîm'e bu isim verilmiş, kendisi de gençliğinde Ahmed b. Muhammed Âlû's-Silefe ismini kullandığı için Silefî nisbesiyle anılmıştır. İlimle uğraşan bir aile içinde yetişen Silefî on bir yaşında İsfahan'da Kur'an öğrenmeye başladı. Babası onu ilim meclislerine götürdü. 488 (1095) yılında ilk hadis hocası, Hanbelîler'in reisi Ebû Muhammed Rızkullah b. Abdülvehhâb et-Temîmî'nin ders halkasına katıldı ve onun teşviikiyle hadis ilmine yöneldi. Daha sonra İsfahan'da Ebû Abdullah Muhammed b. Abdurrahman el-Medîni, Reis diye bilinen Kâsım b. Fazl es-Sekafî, Saîd b. Muhammed el-Cevherî ve Ebû Mutî' Muhammed b. Abdülvâhid el-Medîni es-Sahhâf gibi muhaddislerden hadis yazdı. Ebû'l-Feth Ahmed b. Muhammed el-Haddâd, Ebû Saîd Nasr b. Muhammed eş-Şirâzî ve Ebû Sa'd Muhammed b. Muhammed el-Mutarriz'den kıraat okudu. İlmî seyahatlere çıkmadan önce İsfahan'